

<https://doi.org/10.15407/fd2026.02.092>

УДК 1(091)

Віталій МУДРАКОВ,

кандидат філософських наук, доцент,
дослідник коледжу Фридриха Ніцше,
Фундація Ваймарської класики (Klassik Stiftung Weimar),
99432, Ваймар (ФРН), Бургплац, 4
Vitalii.Mudrakov@klassik-stiftung.de
<https://orcid.org/0000-0002-5788-1289>
SCOPUS ID: 58476902600

ЯК ДОСЛІДЖУВАТИ ВПЛИВ НІЦШЕ В УКРАЇНІ?

Періодизація як структурна вертикаль дослідження рецепції¹

Стаття присвячена методологічному осмисленню питання про те, як досліджувати вплив філософії Фридриха Ніцше в українському інтелектуальному просторі. Вихідною передумовою є фрагментарність наявних досліджень та відсутність цілісної аналітичної рамки, здатної схопити специфіку цієї рецепції в її історичній і культурній варіативності. У зв'язку з цим пропонується підхід, що поєднує три взаємопов'язані методологічні кроки. Ці кроки формують єдину дослідницьку перспективу, зорієнтовану на виявлення структурних умов рецепції. (1) Перший крок полягає у введенні тези про аксіоматичність впливу Ніцше, застосовуваної як евристичної гіпотези, що

¹ Стаття підготовлена в рамках реалізації проекту «Ніцше та українська ідентичність» у коледжі Фридриха Ніцше (Klassik Stiftung Weimar) і становить першу частину його методологічного обґрунтування.

Цитування: Мудраков, В. (2026). Як досліджувати вплив Ніцше в Україні? Періодизація як структурна вертикаль дослідження рецепції. *Філософська думка*, 2, 92—105. <https://doi.org/10.15407/fd2026.02.092>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на за-
садах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

зміщує фокус із доведення факту впливу на аналіз форм та умов його можливого прояву. (2) Другий крок передбачає розуміння можливості рецепції як функціональності, що залежить від конкретних історико-політичних конфігурацій. У цьому контексті періодизація (автор пропонує поділ на імперський, радянський, незалежний періоди) постає як структурний інструмент аналізу. (3) Третій крок пов'язаний із концептуалізацією рецепції як процесу орієнтації та трансформації, в межах якого філософія Ніцше функціонує як чинник переосмислення культурних горизонтів. Таким чином, рецепція розглядається як процес, що має водночас і пізнавальний, і практичний вимір. Запропонований підхід дає підстави розглядати рецепцію Ніцше в Україні як динамічний процес взаємодії між філософським змістом та умовами його актуалізації, відкриваючи можливість як для глибшого аналізу українського матеріалу, так і для його інтеграції у ширший контекст досліджень Ніцшевої рецепції.

Ключові слова: рецепція Ніцше, вплив філософії, методологія дослідження, періодизація, функціональний підхід, умови можливості, орієнтація, трансформація, український інтелектуальний простір, культурне саморозуміння.

Аксіоматичність впливу

Фридрих Ніцше — гроза, води якої дали поживу світоглядному буянню, блискавка якої освітила прогалини та проблеми ціннісної побудови, грім якої оглушив своїм обертоном, наголошуючи на потужності та охопності стихії. Втім, результати грози проступають після її закінчення. «Післядія (Nachwirkung) Ніцше [...] характеризується тим, що, незважаючи на майже повну відсутність відгуку в часи його творчості, вже близько 1900 року він набув соціального та культурного розмаху» (Sommer, 2019: S. 94). Андреас Урс Зомер наголошує також, що «[...] Ніцше був одним із визначальних, якщо не найбільш визначальним орієнтиром (Bezugsgröße) у всіх сферах культурного та в деяких суттєвих сферах політичного життя у XX столітті — незалежно від того, наскільки різноманітними та суперечливими могли бути конкретні звернення до Ніцше (Nietzsche-Bezüge). Ніцше був визначальним культурним чинником у XX столітті. Є великі шанси, що він залишиться ним і в XXI столітті» (Sommer, 2012: S. 21). Отже, блискавичне пронизання європейської культури його ферментативною філософією зберігає актуальність до сьогодні, залишаючи, однак, по собі не лише світло генеалогічного аналізу, а й тріщини від нацизму. Себто різноманітні прочитання його ідей давали дуже різні наслідки. Утім, його філософія, сповнена пророчого пафосу, поетичної руйнації та виклику всім сталим істинам, неодноразово ставала джерелом як глибокого натхнення, так і різкої відрази.

Дієвість філософської думки набула своєї ключової властивості «впливати»² через інспірації на доволі багатьох культурних фронтах:

² Аналізуючи цей вплив, Дж. Ваттимо вказує на те, що саме як «художник, з усіма його примхами, настроями та передчуттями [...], які Ніцше свідомо перейняв від ранніх грецьких філософів і яких він навчився у французьких моралістів

«Його рецепція знаходила найрізноманітніші точки приєднання і часто була зорієнтована не на власне твір філософа — філософська рецепція у вузькому сенсі на початку була відносно скромною — а на його особу, часто як на предмет сліпого вшанування» (Sommer, 2019: S. 94). Обшир впливу Ніцше потверджує і корифей ніцшезнавства Вернер Штеґмаєр, вказуючи, що «[...] Ніцше у дуже багатьох культурах зумовив сильні й тривалі впливи, принаймні якщо звернути увагу на так званих культуротворців, митців, інтелектуалів, науковців, філософів, теологів і часто також політиків, підприємців, активних представників громадянського суспільства, коротко кажучи, всіх тих, кому йшлося про те, щоб зі свого боку діяти у своїх суспільствах творчо» (Stegmaier, 2017: S. 48).

А охоплена таким дисциплінарним обширом згадана проникливість думки Ніцше інспірувала не тільки локальний простір німецького духу, але набула й серйозних географічних вимірів. «І тут є також його вплив на формування політичної думки в Німецькій імперії та у Ваймарській республіці — вплив, який жодним чином не охоплював лише реакційні, консервативно-революційні та, зрештою, націонал-соціалістичні кола, але так само й сіоністські та соціалістичні» (Sommer, 2019: S. 94). І далі: «“Наслідки” Ніцше визначають культурну історію західного світу — але також у Росії, Китаї та Японії або Південній Америці він залишив глибокі сліди» (Sommer, 2019: S. 95).

Курсом у всі боки гроза «Ніцше» не могла оминати й Україну. Охопність цього процесу фіксує Соломія Павличко і пише про це так: «[...] на зламі століть з'являється ніцшеанський дискурс. Про Ніцше поступово починають говорити буквально всі [...]» (Павличко, 1999: с. 46). Однак це «зрошення» починає сьогодні тільки набувати статусу дослідницької теми в самій Україні, і яка практично невідома ані широкому колу ніцшезнавців, ані невеликій кількості українців у світі. Ми маємо лише кілька оглядових статей, які концентруються переважно на тих випадках української рецепції, що постали в переході з XIX до XX століття³, тобто одразу по смерті Ніцше, та ще менше матеріалів, представлених європейській спільноті, які охоплюють тему українського прочитання філософії

[...]» (Vattimo, 1992: S. 110), зумів стати впливовим, отримати славу. Цікаво те, що Дж. Ваттимо звертає увагу на праці з історії філософії та огляди актуальної на той час філософії, де починає згадуватися Ніцше. Так от, ці перші згадки кінця XIX століття характеризують його передовсім як естетичне явище, чим він, мовляв, має завдячувати Шопенгаверу та Ваґнеру. Однак важливішим є те, на думку Дж. Ваттимо, що він сам поставав у своїх працях як митець. І саме ця особливість приваблювала митців, письменників та загалом широку публіку.

³ Передусім тут варто згадати такі праці філософського характеру: (Бичко, 1994; Жмир, 2010; Лютий, 2011; Лютий, 2017: сс. 833—843; Lyuty, 2017), а також літературознавчого типу (Павличко, 1999; Павличко, 2002: сс. 133—143; Гундорова, 2009: сс. 151—161), які є безумовними орієнтирами у картографії рецепції цього періоду.

Ніцше⁴. Власне згаданий період — це час, коли українці ще мали доступ до Ніцшевої філософії. Бо вже незабаром, із більшовицькою окупацією України, цю можливість було відібрано повністю. Це, власне, частково пояснює те, чому дослідження щодо рецепції Ніцше в радянській Україні відсутні: немає рецепції — немає й досліджень цієї рецепції. Однак чи правомірно так вважати, чи все ж в умовах радянського часу могли бути й свої рецепієнти та якийсь спосіб рецепції в Україні? І що, врешті, уможливив період незалежної України для сучасних дослідників Ніцшевої філософії і що тут є характерного⁵? Це ті питання, які потребують проблемної концептуалізації, та пошуку відповідей. Виконання таких завдань, з одного боку, можуть збагатити розуміння впливовості Ніцше ще однією рецепцією — українською, а з іншого — допоможуть зрозуміти українську культуру, її ідейний дискурс та самостановлення в розрізі ключових Ніцшевих імпульсів до самоосмислення та зміни.

Можливість як функціональність

Окреслена вище констеляція щодо самої можливості рецепіювати Ніцше вказує вже на те, що дослідження рецепції філософа в Україні вимагає звернення передовсім до контексту: українська ситуація — це не лише і не стільки справа інтерпретації його текстів чи наслідування ідей, скільки справа історичної можливості цих інтерпретацій. Кожен контекст певного періоду — це умови можливості рецепції⁶. Для їх чіткого роз-

⁴ Тут прикладом є дослідження, що сфокусовані на окремих аспектах чи авторах, як от, скажімо, прочитання ідей Ф. Ніцше О. Кобилянською, див.: (Pavlyshyn, 2008; Mudrakov, 2026).

⁵ Про що, власне, свідчать серії перевидань та перекладів, а також які виміри пропонують та які завдання розв'язують, наприклад, такі проекти, як «Філософія Ф. Ніцше і сучасність (До 160-річчя від дня народження)» (Філософія Ф. Ніцше і Сучасність, 2005), «Ніцше. Самоперевершення» (Лютий, 2017), «До 180-річчя Ніцше» (Мудраков, 2024).

⁶ Періодизація як підхід у такому світлі видається доцільною ще й з огляду на схожі зауваги, що мають місце в узагальненнях щодо рецепції в інших країнах. Так, у дослідженнях рецепції Ніцше, зокрема у Франції, Італії та англomовних країнах, дискутувалася теза про те, що для кожної країни, а точніше для післявоєнного простору із «маркуваннями меж через мови чи навіть через національні держави», існують різні особливі вихідні умови для цієї рецепції, які не можуть не відбиватися на особливостях рецепції, на «регіональній моделі рецепції» (Reckermann, 2003: S. V). У цьому сенсі важливий приклад польської рецепції, щодо якої зазначається, що в них дискусії про Ніцше завжди супроводжувалися питанням про національну ідентичність, майбутнє політичної культури й нації і в цьому, мовляв, найбільша відмінність польської рецепції від іншої європейської (Miodoński, 2004: S. 321). Тобто певні умови створюють певні потреби, що відображає цю різноманітність. Тож окреслити ці умови через маркування меж українською мовою, але, на жаль,

різненьня я запропонував періодизацію рецепції в Україні відповідно до тих часових проміжків, що визначалися різними політичними умовами для українців, тобто різними режимами політичних утворень: «імперський період», «радянський період», «незалежний період» (Mudrakov & Stephan, 2024). Вона має слугувати за модель для розуміння умов, динаміки та загальних процесів щодо Ніцшевої рецепції в Україні. З огляду на історичну специфіку цих періодів — від кайзерівського та царського засилля й радянського ідеологічного заціпеніння до посттоталітарної свободи — виникає розуміння, що філософія Ніцше в Україні не могла оминати найрізноманітніших контекстів: від цензурних фільтрів і прямих заборон до колективних чи особистих інспірацій та трагедій. Отже, саме тому питання періодизації рецепції Ніцше в Україні постає не тільки формальною схемою історичної впорядкованості, а передовсім епістемологічним викликом: як і коли українська культура мала змогу читати й перекладати, сприймати й осмислювати Ніцше, належить з'ясувати.

Важливо звернути увагу, що історичність Ніцше, тобто передовсім його визнана впливовість на різні сегменти світової культури аж по сьогоднішній час, — це не тільки «рух від Ніцше». Тобто це не лише надихаюча сила думки, майстерність слова і неординарність особистості, які виходять від самого філософа. А це також завжди можливість інструменталізації арсеналу його надбань, інколи і всупереч самому філософу. Що в цьому контексті можна позначити симетричною формулою — як «рух до Ніцше». Я охарактеризував би цей момент як *адаптоване значення Ніцше*. Райнер Адольфі, аналізуючи вплив Ніцше в різні періоди та на різні вектори культурного поступу, з цього приводу пише так: «Що характеризує Ніцше як історичну подію, то це те, що його твори завжди породжували нові імпульси, а найрізноманітніші потреби часу могли викристалізовуватися у зв'язку з ним. Знову і знову, надто в кризових ситуаціях, новаторські прочитання могли доєднуватися до нього» (Адольфі, 2024: с. 8). Звісно, тут можна навести значну кількість як конструктивних, так і деструктивних прикладів з історії рецепції його ідей як «руху до Ніцше», однак, мені у цій статті важливіше зафіксувати саме методологічний момент: вплив

для України не завжди через національну державу — це важливий крок для розуміння специфіки української рецепції. Крім того, «те, що Ніцше міг по-різному діяти на різні культурні контексти, пов'язане тією мірою з характером Ніцшевої філософії, що вона сама по собі постає не лише як теоретично-загальна, але додатково як культурно-політична величина, яку можна поєднувати з різними культурними та політичними контекстами» (Reckermann, 2003: S. V). Отже, ферментативний характер філософії Ніцше інспірує та однаково підживлює дуже різні потреби саме культурного та політичного життя суспільств у надто різноманітних для них вихідних умовах. Які ці умови були для українців і що саме підживлювали ідеї Ніцше — питання наступних досліджень: періодизація як історична горизонталь дослідження рецепції.

Ніцше — це і інспірація (до змін), і інструменталізація (для дій). З цього можна висновувати, що можливість рецепції Ніцше варто розуміти не як суто пасивну відкритість до акцептування ідей, а й як функціональну структуру, що перебуває в пошуку і по-різному активується в конкретних історико-політичних і культурних періодах та екзистенційних ситуаціях.

По суті, такий підхід своєю мірою конкретизує той спосіб дослідження рецепції Ніцше, на якому в останні десятиліття наполягає провідний сучасний ніцшезнавець Андреас Урс Зомер: «функціональний підхід»⁷. Він пише: «Доксографічне опрацювання філософської літератури про Ніцше може при цьому, у кращому разі, слугувати підготовкою до історії Ніцше як культурного чинника. Інакше кажучи, окреслюється новий тип дослідження рецепції, який уже не настільки визначається питанням, хто саме яку філософську інтерпретацію тлумачення Ніцше обстоював, або питанням, чи правильно той чи інший автор зрозумів Ніцше. Провідним питанням цього нового типу дослідження рецепції радше могло б бути те, яку функцію “Ніцше” мав і має в найрізноманітніших культурних контекстах» (Sommer, 2012: S. 22). Якщо підхід Зомера ставить питання «яку функцію?» виконував Ніцше у різних культурних контекстах, то у зв'язці із періодизацією як характеристикою умов можливості він додає розуміння не тільки «коли?» ця функція могла актуалізуватися, а й «чому?» та в «який спосіб?» вона набувала дієвості саме в певних історико-політичних конфігураціях. Отже, таке конструювання підходу дає підстави говорити про можливість як про функціональність, тобто про можливість рецепції, що постає не як завжди наявна абстрактна передумова, а як історично конкретна форма реалізованості, визначена тими конфігураціями, в яких функція «Ніцше» могла ставати релевантною, зрозумілою та практично ефективною.

Орієнтація і трансформація

Кожен із виділених періодів постає як сукупність історико-політичних і культурних умов, що визначали можливість самоосмислення української культури загалом, так і рецепції Ніцше зокрема. Ці умови задавали режим орієнтування, у межах якого формувалися уявлення про самих себе, допустимі інтерпретації та напрями змін. Тож кожен період можна

⁷ Про це Зомер повторно наголошує і в одній із останніх своїх вище цитованих книзі, присвяченій наслідкам Ніцше. У ній він майже цитує свою методологічну візію: «Нова історіографія впливу (Wirkungsgeschichtsschreibung) тому вже не настільки визначалася б питанням, хто саме який спосіб тлумачення Ніцше обстоював, а також не питанням, чи правильно той чи інший автор або та чи інша авторка зрозуміли Ніцше. Провідним питанням нової історіографії впливу радше було б: яку функцію мав і має “Ніцше” в найрізноманітніших культурних контекстах?» (Sommer, 2019: S. 98).

розглядати як специфічну ситуацію орієнтації та трансформації, у якій рецепція Ніцше була не ізольованим інтелектуальним актом, а елементом ширшого процесу культурного саморозуміння. Для такого розуміння періодів — як наступний крок — методологічно продуктивно звернутися до «філософії орієнтування» Вернера Штегмаєра, який пише, що «орієнтування є здатністю знайти себе в новій ситуації, щоб виявити можливості дії, за допомогою яких ситуацію можна опанувати» (Stegmaier, 2008: S. 2). Отже, орієнтування в межах кожного періоду постає як показник здатності культури діяти в заданих історико-політичних умовах і водночас як аналітичний інструмент для осмислення рецепції Ніцше не як факту інтерпретації, а як елемента культурного саморозуміння й трансформації.

Звернемо увагу, що Штегмаєр пояснює орієнтування як первинну, непропозиційну здатність, яка «передують будь-якому мисленню і діянню», і саме тому це дає змогу охоплювати також загальний стан культурного саморозуміння на тлі окремих інтерпретацій та впливів, що вможливорює ще краще бачити реальність цих впливів. Водночас орієнтування є самореферентним і часово динамічним процесом: кожна нова ситуація означає переорієнтацію, оскільки «кожне нове орієнтування приєднується до попереднього орієнтування» і за умов стійких змін неминуче веде до трансформації («якщо багато що змінюється стало, то й орієнтування має змінитися стало»), у межах якої рецепція Ніцше є аналітичним індикатором і чинником формування ситуацій культурної зміни. Однак, як підкреслює Штегмаєр, Ніцшеві ключові поняття треба розуміти передусім як контрпоняття, які не фіксують смисл, а вивільняють простір орієнтації: «Критично, будучи зрозумілими як „контрпоняття“, поняття надлюдини, волі до влади і вічного повернення того самого вивільняють філософію орієнтування» (Stegmaier, 2010: S. 364). Це означає, що специфіка філософії Ніцше в «перспективі орієнтування» полягає не у створенні нових стабільних орієнтирів, а у критичному втручанні в самі підвалини орієнтування. Методологічний потенціал ключових концептів Ніцше в тому, що вони спрямовані проти остаточних образів людини, проти закріплення загального в пропозиційних формах і проти метафізичних гарантій смислу. Тож у такій перспективі рецепцію Ніцше доцільно аналізувати не за ступенем засвоєння окремих ідей, а за тим, як через неї підважуються наявні орієнтаційні схеми, проблематизуються усталені плаузибільності та актуалізується потреба переорієнтації в конкретних історико-культурних умовах.

Уведене вище розуміння періодів як ситуацій орієнтації та трансформації вимагає далі — наступний крок — загострити увагу на трансформації як характерному стані культури в момент отримання імпульсів до змін. Враховуючи згаданий переорієнтаційний потенціал концептів Ніцше, звернімо увагу на настанову методологічного характеру іншого провід-

ного ніцшезнавця сучасності Гельмута Гайта про те, що Ніцшева філософія має розумітися як інструмент трансформації. Він пише так: «Фридрих Ніцше був критиком і мислителем трансформації. Він так само відомий своїми критичними і деконструктивними висловлюваннями, як і своїми трансформаційними претензіями та своїм сповненим очікування наголосом на майбутньому. Його критика минулої і сучасної культури, філософії, моралі, релігії, мистецтва і науки є критикою, спрямованою на трансформацію» (Heit & Thorgeirsdottir, 2016: S. 1). Це передбачає розуміння філософії Ніцше у світлі трьох вимірів: деконструкції (деструктивна сила), аналізу (розрізнення) і зміни (альтернативність) (Heit & Thorgeirsdottir, 2016: S. 1). Що дає підстави розглядати рецепцію Ніцше як заряджений потенціал виходити за межі ситуативної адаптації в її стимулюваннях до переорієнтації та набувати трансформаційного характеру (дії), зачіпаючи засади культурного саморозуміння чи змінюючи дискурсивні вектори і вже цим стаючи альтернативою. Тож і тому вплив філософії Ніцше варто розглядати не лише як критику усталених форм мислення чи норм регулювання, а й як чинник трансформації орієнтаційних горизонтів у дусі формування протиборства усталеним історико-політичним конфігураціям⁸. Тож рефлексія в ключі трансформативності мала б ще більше наблизити до розуміння того, «як?» і «чому?» інспірує Ніцшева філософія в українському культурному просторі за різних умов існування.

⁸ Ідеться не про розуміння Ніцше як автора певних політичних програм чи ідеологічних доктрин, а про значно ширший вплив, що стосується виміру політичного як такого. У цьому контексті доцільно скористатися розрізненням між політикою та політичним, чітко артикульованим на Ніцше-майстерні у Шюльпфорті (Nietzsche-Werkstatt-Schulpforta) в 2015 році із фокусом на цю тему «Nietzsche und das Politische» (Friedrich-Nietzsche-Stiftung; Nietzsche-Gesellschaft e. V., 2015): якщо «політика» означає конкретно впорядковану сукупність політичних ідентичностей, інституцій і процедур, то «політичне» позначає загальний екзистенційний модус або спосіб явлення, завдяки якому щось узагалі постає як політичне. Політичне, отже, пов'язане з такими базовими характеристиками людського буття, як конфліктність і суперечність, а також співпраця й коекзистенція, і є передумовою будь-якої політики, не зводячись до опису окремих політичних устроїв, а окреслюючи політичний характер людської екзистенції загалом. «На тлі цього розрізнення Ніцше можна особливою мірою розуміти як мислителя політичного, який відкриває ширший простір питання про умови можливості політики і здійснив істотні внески у філософське визначення політичного характеру людського існування» (Andermann et al., 2016: S. 134). Зауважу, що таке прочитання Ніцше стало можливим лише порівняно пізно: поряд із критичними виданнями та дослідженнями Дж. Колі й М. Монтинарі вперше в 1980 році (Nietzsche, 1980) варто згадати також монографію В. Кауфмана «Ніцше: філософ, психолог, антихрист» — перше видання 1950 року (Kaufmann, 1950), завданням якої, поміж іншим, було очищення Ніцшевої думки від нашарувань політичного дискурсу та демонстрація хибності націонал-соціалістичної рецепції (фальсифікації) ідей філософа.

Кристалізація підходу

Тезу про аксіоматичність впливу Ніцше на українську культуру доцільно розуміти в межах цього дослідження радше як евристичну гіпотезу, яка задає напрям подальшого аналізу, а не як жорстке твердження, що не підлягає сумніву. Ідеться не стільки про доведення самого факту впливу, скільки про створення дослідницької оптики, що дає змогу поставити питання про форми, способи та умови його прояву в українському інтелектуальному просторі. З огляду на багатовекторність і суперечливість рецепції Ніцше, його вплив можна розглядати як відкриту матрицю інспірацій, яка виходить за межі суто філософського дискурсу. Така перспектива передбачає розширення поля аналізу: увага має бути спрямована не лише на тексти й інтерпретації, а й на ширший спектр інтелектуальних практик, культурних середовищ і соціальних акторів. У цьому сенсі навіть непрямі, фрагментарні або опосередковані форми рецепції можуть набувати аналітичної значущості. У такому ракурсі теза про вплив Ніцше виконує передусім методологічну функцію: вона відкриває можливість досліджувати український матеріал не лише через наявні свідчення, а й через умови, в яких такі свідчення могли з'являтися або, навпаки, залишатися непомітними. Це, у свою чергу, підводить до необхідності уточнення цих умов у їхній історичній варіативності, що робить періодизацію не допоміжним чи супутнім, а структурним інструментом аналізу рецепції.

Запропоноване розуміння можливості як функціональності допомагає змістити дослідницький фокус із фіксації окремих актів рецепції на аналіз умов їхньої реалізованості. Рецепція Ніцше постає не як сукупність інтерпретацій, що просто відбуваються в культурному просторі, а як процес, структурований історично змінними конфігураціями політичних, культурних та інтелектуальних умов. Саме ці конфігурації визначають, коли, як і в яких формах філософія Ніцше могла ставати доступною, релевантною та дієвою. У цьому зв'язку періодизація набуває статусу не лише описового, а й аналітичного інструменту: вона дає підстави концептуалізувати різні режими можливості рецепції (від обмежених і фрагментарних до відкритих та інтенсивних). Такий підхід дає змогу уникнути редукції рецепції до лінійної історії впливів і натомість розглядати її як динамічну взаємодію між філософським змістом і конкретними історико-політичними умовами. Водночас поєднання періодизації з функціональним підходом відкриває можливість аналізувати рецепцію Ніцше не лише як реакцію на вже наявні ідеї, але і як активний процес їх адоптації, переосмислення та інструменталізації. Це означає, що дослідження має враховувати не тільки «рух від Ніцше», а й «рух до Ніцше» — тобто ті способи, в які різні культурні контексти залучають

його філософію для власних інтелектуальних і практичних потреб. Саме в цьому перетині можливості й функції рецепція постає як історично конкретна форма дієвості філософської думки.

Розуміння періодів як ситуацій орієнтації та трансформації допомагає уточнити спосіб аналізу рецепції Ніцше, зміщуючи його з рівня фіксації інтерпретацій на рівень дослідження змін культурного саморозуміння. У цьому ракурсі рецепція постає не як ізольований інтелектуальний акт, а як елемент процесів орієнтування, в межах яких культура визначає можливості дії, осмислює власні межі та реагує на історико-політичні виклики. Залучення «філософії орієнтування» дає змогу концептуалізувати ці процеси як динамічні та самореферентні: кожна нова ситуація передбачає переорієнтацію, а отже — відкриває простір для трансформацій. У цьому контексті рецепція Ніцше набуває значення індикатора і водночас чинника таких змін, оскільки його концепти функціонують не як стабільні орієнтири, а як інструменти критичного втручання в наявні схеми орієнтації. У поєднанні з трансформаційною інтерпретацією Ніцшевої філософії це дає підстави розглядати рецепцію як процес, що не обмежується адаптацією ідей, а може набувати характеру переорієнтації та зміни самих умов культурного саморозуміння. Отже, дослідження рецепції Ніцше в Україні доцільно спрямовувати не лише на виявлення змісту інтерпретацій, а й на аналіз того, як через них актуалізуються можливості трансформації — тобто як і за яких умов філософія Ніцше стає чинником зміни орієнтаційних горизонтів у різні історичні періоди.

ДЖЕРЕЛА

- Адольф, Р. (2024). Жало Ніцше: Чого можна навчитися зі своєї історії впливу Ніцше. *Sententiae*, 43(3), 8—22. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.008>
- Бичко, І. (1994). Ніцше в Україні. *Філософська і соціологічна думка*, 9—10, 154—177.
- Гундорова, Т. (2009). *Проявлення слова: дискурсія раннього українського модернізму*. Київ: Критика.
- Жмир, В. (2010). Слідами Ніцше по Україні. *Художня культура. Актуальні проблеми*, 7, 275—315.
- Лютый, Т. (2011). Українське ніцшеанство. *Наукові записки НаУКМА: Філософія та релігієзнавство*, 115, 60—66. <https://doi.org/https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3685>
- Лютый, Т. (2017). *Ніцше. Самоперевершення*. Київ: Темпора.
- Мудраков, В. (2024). До 180-річчя Ніцше. *Sententiae*, 43(3), 6—7. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.006>
- Павличко, С. (1999). *Дискурс модернізму в українській літературі*. Київ: Либідь.
- Павличко, С. (2002). *Теорія літератури* (В. Агеєва & Б. Кравченко, упорядники). Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи».
- Філософія Ф. Ніцше і сучасність (до 160-річчя від дня народження). (2005). Філософсько-антропологічні студії. Київ: Стилос.
- Andermann, K., Wiesmann, H.G., & Saar, M. (2016). Nietzsche und das Politische. *Nietzscheforschung*, 23(1), 133—138. <https://doi.org/10.1515/nifo-2016-0111>

- Friedrich-Nietzsche-Stiftung; Nietzsche-Gesellschaft e. V. (2015). Nietzsche und das Politische: Call for papers. In: *Nietzsche-Werkstatt Schulpforta*. (Vol. 23). <https://www.nietzsche-portal.eu/assets/downloads/aktuelles/nws2015.PDF>
- Heit, H. & Thorgeirsdottir, S. (2016). Zur Einleitung: Kritik und Transformation bei Nietzsche. In: H. Heit & S. Thorgeirsdottir (Eds.), *Nietzsche als Kritiker und Denker der Transformation* (SS. 1—12). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110473339-002>
- Kaufmann, W. (1950). *Nietzsche: Philosopher, psychologist, antichrist*. Princeton: University Press.
- Lyuty, T. (2017). Ideological Interpretations of Nietzsche's Philosophical Views in the Ukrainian Cultural Context (the end of the 19th — beginning of the 20th centuries). *Sententiae*, 36(1), 71—82. <https://doi.org/10.22240/sent36.01.071>
- Miodoński, L. (2004). Nietzsche als Auslöser philosophischer Wandlungen in Polen. In: *Nietzsche — Radikalaufklärer oder radikaler Gegenauflärer?* (SS. 321—326). De Gruyter. <https://doi.org/10.1524/9783050047317-033>
- Mudrakov, V. (2026). Er und sie. Der Übermensch von Friedrich Nietzsche in der Deutung Ol'ha Kobyljans'kas. In: H. Ruin & C. Santini (Eds.), *Nietzsche als Protagonist der europäischen und globalen Kulturen* (SS. 297—320). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111709567-018>
- Mudrakov, V. & Stephan, P. (2024). Nietzsche und die Ukraine. Ein Gespräch mit Vitalii Mudrakov. *NietzschePOParts*. <https://www.nietzsche-poparts.ch/posts/nietzsche-und-die-ukraine>
- Nietzsche, F. (1980). *Kritische Studienausgabe in 15 Bänden* (G. Colli & M. Montinari, Eds.). De Gruyter.
- Pavlyshyn, M. (2008). The Uses of Nietzsche: Ol'ha Kobyljans'ka's Reading of 'Zarathustra'. *Slavonic and East European Review*, 86(3), 420—442. <https://doi.org/10.1353/see.2008.0163>
- Reckermann, A. (2003). *Philosophie Nietzsches: ihre Rezeption und Diskussion in Frankreich, Italien und der angelsächsischen Welt 1960-2000*. Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110204735>
- Sommer, A.U. (2012). Nietzsche katalytisch: Philosophische Nietzsche-Lektüren im 20. Jahrhundert. In: R. Reschke & M. Brusotti (Eds.), *'Einige werden posthum geboren': Friedrich Nietzsches Wirkungen* (SS. 21—50). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110260878.21>
- Sommer, A.U. (2019). *Nietzsche und die Folgen*. J.B. Metzler Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-3-476-04890-5>
- Stegmaier, W. (2008). *Philosophie der Orientierung*. De Gruyter. <https://doi.org/https://doi.org/10.1515/9783110210637>
- Stegmaier, W. (2010). Die Freisetzung einer Philosophie der Orientierung durch Friedrich Nietzsche. In: J. Broman & G. Kreis (Eds.), *Was sich nicht sagen lässt. Das Nicht-Begriffliche in Wissenschaft, Kunst und Religion* (SS. 355—367). Akademie-Verlag.
- Stegmaier, W. (2017). Nietzsches Grundentscheidungen für die Zukunft der Philosophie. In: Y.V. Sineokaya & E. Poljakova (Eds.), *Фридрих Ницше: наследие и проект / Friedrich Nietzsche: Erbe und Perspektiven* (SS. 48—59). Издательский дом «ЯСК», Языки славянской культуры.
- Vattimo, G. (1992). Rezeptionsgeschichte. In: *Friedrich Nietzsche: Eine Einführung* (SS. 110—135). J.B. Metzler Verlag. https://doi.org/10.1007/978-3-476-03969-9_5

Отримано 20.02.2025

Прийнято до друку після рецензування 23.04.2026

Опубліковано 26.06.2026

REFERENCES

- Adolph, R. (2024). Nietzsche's Sting: What We Can Learn from the Peculiar History of Nietzsche's Influence. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 43(3), 8—22. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.008> [=Адольф 2024].
- Andermann, K., Wiesmann, H. G., & Saar, M. (2016). Nietzsche und das Politische. *Nietzscherforschung*, 23(1), 133—138. <https://doi.org/10.1515/nifo-2016-0111>
- Bychko, I. (1994). Nietzsche in Ukraine. [In Ukrainian]. *Philosophical and Sociological Thought*, 9—10, 154—177. [=Бичко 1994].
- Friedrich-Nietzsche-Stiftung; Nietzsche-Gesellschaft e. V. (2015). Nietzsche und das Politische: Call for papers. In *Nietzsche-Werkstatt Schulpforta*. (Vol. 23). <https://www.nietzsche-portal.eu/assets/downloads/aktuelles/nws2015.PDF>
- Heit, H. & Thorgeirsdottir, S. (2016). Zur Einleitung: Kritik und Transformation bei Nietzsche. In: H. Heit & S. Thorgeirsdottir (Eds.), *Nietzsche als Kritiker und Denker der Transformation* (SS. 1—12). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110473339-002>
- Hundorova, T. (2009). *The Manifestation of the Word: Discourse of Early Ukrainian Modernism*. [In Ukrainian]. Kyiv: Krytyka. [=Гундорова 2009].
- Kaufmann, W. (1950). *Nietzsche: Philosopher, psychologist, antichrist*. Princeton: University Press.
- Lyuty, T. (2011). Ukrainian Nietzscheanism. [In Ukrainian]. *Scientific Notes of the National University of Kyiv-Mohyla Academy: Philosophy and Religious Studies*, 115, 60—66. <https://doi.org/https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3685> [=Лютий 2011].
- Lyuty, T. (2017). Ideological Interpretations of Nietzsche's Philosophical Views in the Ukrainian Cultural Context (the end of the 19th — beginning of the 20th centuries). *Sententiae*, 36(1), 71—82. <https://doi.org/10.22240/sent36.01.071>
- Lyuty, T. (2017). *Nietzsche. Self-Overcoming*. [In Ukrainian]. Kyiv: Tempora. [=Лютий 2017].
- Miodoński, L. (2004). Nietzsche als Auslöser philosophischer Wandlungen in Polen. In *Nietzsche — Radikalaufklärer oder radikaler Gegenauflärer?* (SS. 321—326). De Gruyter. <https://doi.org/10.1524/9783050047317-033>
- Mudrakov, V. (2024). To the 180th Anniversary of Nietzsche. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 43(3), 6—7. <https://doi.org/10.31649/sent43.03.006> [=Мудраков 2024].
- Mudrakov, V. (2026). Er und sie. Der Übermensch von Friedrich Nietzsche in der Deutung Ol'ha Kobyljans'kas. In: H. Ruin & C. Santini (Eds.), *Nietzsche als Protagonist der europäischen und globalen Kulturen* (SS. 297—320). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783111709567-018>
- Mudrakov, V. & Stephan, P. (2024). Nietzsche und die Ukraine. Ein Gespräch mit Vitalii Mudrakov. *NietzschePOParts*. <https://www.nietzsche-poparts.ch/posts/nietzsche-und-die-ukraine>
- Nietzsche, F. (1980). *Kritische Studienausgabe in 15 Bänden* (G. Colli & M. Montinari, Eds.). De Gruyter.
- Pavlychko, S. (1999). *The Discourse of Modernism in Ukrainian Literature*. [In Ukrainian]. Kyiv: Lybid. [=Павличко 1999].
- Pavlychko, S. (2002). *Theory of Literature* (V. Aheieva & B. Kravchenko, Eds.). [In Ukrainian]. Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko "Osnovy". [=Павличко 2002].
- Pavlyshyn, M. (2008). The Uses of Nietzsche: Ol'ha Kobyljans'ka's Reading of 'Zarathustra'. *Slavonic and East European Review*, 86(3), 420—442. <https://doi.org/10.1353/see.2008.0163>
- Reckermann, A. (2003). *Philosophie Nietzsches: ihre Rezeption und Diskussion in Frankreich, Italien und der angelsächsischen Welt 1960—2000*. Walter de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110204735>

- Sommer, A.U. (2012). Nietzsche katalytisch: Philosophische Nietzsche-Lektüren im 20. Jahrhundert. In: R. Reschke & M. Brusotti (Eds.), *‘Einige werden posthum geboren’: Friedrich Nietzsches Wirkungen* (SS. 21—50). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110260878.21>
- Sommer, A. U. (2019). *Nietzsche und die Folgen*. J.B. Metzler Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-3-476-04890-5>
- Stegmaier, W. (2008). *Philosophie der Orientierung*. De Gruyter. <https://doi.org/https://doi.org/10.1515/9783110210637>
- Stegmaier, W. (2010). Die Freisetzung einer Philosophie der Orientierung durch Friedrich Nietzsche. In: J. Bromand & G. Kreis (Eds.), *Was sich nicht sagen lässt. Das Nicht-Begriffliche in Wissenschaft, Kunst und Religion* (SS. 355—367). Akademie-Verlag.
- Stegmaier, W. (2017). Nietzsches Grundentscheidungen für die Zukunft der Philosophie. In: Y.V. Sineokaya & E. Poljakova (Eds.), *Фридрих Ницше: наследие и проект / Friedrich Nietzsche: Erbe und Perspektiven* (SS. 48—59). Издательский дом ЯСК, Языки славянской культуры.
- The Philosophy of Friedrich Nietzsche and the Modern World (Marking the 160th Anniversary of His Birth)*. (2005). [In Ukrainian]. Philosophical and Anthropological Studies. Kyiv: Stylos. [=Філософія 2005].
- Vattimo, G. (1992). Rezeptionsgeschichte. In: *Friedrich Nietzsche: Eine Einführung* (SS. 110—135). J.B. Metzler Verlag. https://doi.org/10.1007/978-3-476-03969-9_5
- Zhmyr, V. (2010). In the Footsteps of Nietzsche in Ukraine. [In Ukrainian]. *Art and Culture. Current Issues*, 7, 275—315. [=Жмир 2010].

Received 20.02.2026

Accepted for publication after review 23.04.2026

Published 26.06.2026

Vitalii MUDRAKOV,

PhD in Philosophy, Associate Professor,

Research Fellow at the Friedrich Nietzsche College,

Klassik Stiftung Weimar, 4, Burgplatz, Weimar (Germany), 99432

Vitalii.Mudrakov@klassik-stiftung.de

<https://orcid.org/0000-0002-5788-1289>

SCOPUS ID: 58476902600

HOW TO STUDY NIETZSCHE'S INFLUENCE IN UKRAINE?

Periodization as a structural framework for the study of reception ⁹

This article offers a methodological reflection on how to study the influence of Friedrich Nietzsche's philosophy within the Ukrainian intellectual space. It proceeds from the observation that existing research on Nietzsche's reception in Ukraine remains fragmentary and lacks a coherent analytical framework capable of accounting for its historical variability and cultural specificity. Against this background, the article advances a structured methodological proposal aimed at reconfiguring the study of philosophical influence beyond descriptive or purely interpretative approaches.

⁹ This article is carried out within the framework of the project “Nietzsche and Ukrainian Identity” at the Friedrich Nietzsche College (Klassik Stiftung Weimar) and represents the first part of its methodological grounding.

The central hypothesis of the article is that Nietzsche's influence in Ukraine can be treated as an axiomatic assumption in a heuristic sense. This shift allows the analysis to move away from attempts to prove the existence of influence toward examining the forms, conditions, and modes of its manifestation. On this basis, the article develops a threefold methodological framework.

First, it introduces the notion of the axiomatic character of influence as a productive research premise. Second, it conceptualizes the possibility of reception as a functional category dependent on specific historical and political configurations. Within this framework, periodization — divided into imperial, Soviet, and independent periods — is proposed as a structural analytical tool that enables the differentiation of conditions under which Nietzsche's philosophy could be accessed, interpreted, or instrumentalized. Third, the article reconceptualizes reception as a process of orientation and transformation, drawing on contemporary Nietzsche scholarship to argue that Nietzsche's philosophy operates not merely as a body of ideas but as a factor that reshapes cultural horizons and frameworks of self-understanding.

The novelty of the proposed approach is twofold. First, it consists in combining periodization with a functional understanding of reception and an orientation-based model of cultural transformation. Second, and more fundamentally, it lies in a reinterpretation of periodization itself. Periodization is understood not only as a historical horizontal that orders material chronologically, but as a structural vertical that organizes the conditions of possibility of reception.

Accordingly, the article develops a methodological framework for analysing Nietzsche's reception in Ukraine as a dynamic process of interaction between philosophical content and historically situated conditions of its actualization. This approach opens new possibilities for both a systematic analysis of Ukrainian intellectual history and for its integration into broader international studies of Nietzsche's reception.

Keywords: *Nietzsche reception, philosophical influence, research methodology, periodization, functional approach, conditions of possibility, orientation, transformation, Ukrainian intellectual space, cultural self-understanding.*